

Capitolul I Trăsăturile definatorii ale operei memorialiste

Memorialistica este genul de scrieri care cuprinde memorii. Așadar, memoriile sunt scrieri care înregistrează o experiență proprie, acțiunile trăite de autorul însuși. Însă cronică memorialistică nu cuprinde numai întâmplări la care autorul este martorul timpului său, ci și experiența altora.

Scriitorii memorialiști îmbină frumos plăcerea de a povesti cu cea de a-și aminti faptele relatate.

Memorialiștii susțin theoretic superioritatea povestirii văzute direct față de aceea a faptelor auzite de la alții.

Cronicarii noștri au scris despre evenimentele desfășurate sub ochii lor. Ei narează fapte la care au fost uneori martori oculari, actori sau simpli spectatori, transcriind verosimil, faptul trăit.

G. G. Ursu stabilește principiul conform căruia rezultă că sfera memorialistică nu conține compilația din alți autori, fără experiență directă, (gen cronică lui Grigore Ureche) nici informația din tradiția populară învăluită în miraculos.

Criticii literari s-au referit deseori asupra faptului că Grigore Ureche, având darul cercetării morale nu ne-a lăsat memorii, ca și urmașii săi și ne-a relatat foarte puțin din amintirile tatălui său și nimic din experiența sa directă.

D. Păcurariu afirmă că: “Memorialistica presupune o viziune mai exactă, o perspectivă veridică asupra evenimentelor evocate.”

Cronicarii noștri memorialiști au declarat superioritatea cronicarilor băștinași față de cei străini, așa cum a făcut-o Neculce sau superioritatea simțului văzului față de cel al auzului ca Miron Costin.

Pentru ei evocarea evenimentelor trăite de autor însemna o mai mare garanție de exactitate și adevăr. Cronicarii noștri memorialiști oscilează, însă între subiectiv și obiectiv, caracterul pasionat al operei lor reiese doar din specificul eului memorialistic, ce evocă evenimente concrete.

Însuși Miron Costin, mai imparțial ca alți cronicari, amestecă în aprecierea oamenilor și evenimentelor, resentimentele familiei (exemplu: ura împotriva lui Ștefan Tomșa – portret negru în cronică).

Nu este întâmplător faptul că Ion Neculce consacră aproape o treime din letopisețul său domniei Cantemireștilor, când se știe că el, atașat politicii acestora, urmărește cu multă antipatie pe adversarii lor, în frunte cu Constantin Brîncoveanu.

În cronicile – memorii se confruntă adesea datele trecutului cu cerințele prezentului. Cronicarii rețin ceea ce pentru ei are o semnificație deosebită.

În momentul când au scris, unele lucruri au putut rămâne indiferente, altele însă, treceau pe primul plan al memoriei, faptele colorându-se cu condițiile prezentului.

Este evident că personalitatea lui Dimitrie Cantemir se deosebea în memoria și conștiința lui Ion Neculce, în momentul când își scria letopisețul, de aceea din timpul strînsei lor colaborări.

Cronicile memorialistice reflectă, deci acest proces dinamic al memoriei.

“Cronica memorialistică poate fi artă și document, literatură și istorie, dar poate avea numai valoare documentar – istorică, atunci când nu se poate înălța de la contingent la universal și nu poate sugera o filosofie de viață”⁴³.

Cronicarii n-au fost artiști în sensul de azi al cuvântului, pentru că le-a lipsit intenția clară de artă. Scopul lor a fost de a scrie lucrări de istorie. Valorile literare sunt remarcabile în rezultat, chiar dacă unora dintre ei le-ar fi lipsit “efortul artistic conștient”. Aceasta se explică prin faptul că unii dintre cronicarii noștri au avut calități care aparțin artisticului: intuiție lucidă, adâncime psihologică, fantezie originală, sensibilitate pentru expresie și nu în ultimul rând har dumnezeiesc.

Ca artă narativă, cronica memorialistică se impune în primul rând prin *tehnica portretului și a personajului literar*. Anume prin această trăsătură se face diferențierea valorică dintre cronică, unele verosimile realizări artistice, altele fiind simple documente istorice. Galeria de siluete, de portrete, personaje este de o bogăție și varietate dintre cele mai impresionante în cronica memorialistică a lui Ion Neculce, Miron Costin etc.

Este elocventă comparația dintre diferiți cronicari care, povestind despre aceleași evenimente la care au participat, fac portretul acelorași personalități cunoscute.

Este foarte interesantă comparația între structura portretelor la Grigore Ureche, cronicar nememorialist și aceea a unui cronicar predominant memorialist ca Ion Neculce. Ureche face în portretul lui Ștefan cel Mare sinteza istorică și folclorică a însușirilor morale ale unui strălucit domn, Neculce resimte mult mai pregnant impresia însușirilor fizice a unor personalități pe care le-a cunoscut. E de ajuns să cităm figurile lui Constantin Cantemir, Gheorghe Duca, Dumitrașcu Cantacuzino, Constantin Mavrocordat, Grigore Ghica.

Atunci când memorialiștii au avut posibilitatea de a cunoaște în adâncime frământările unui personaj, îmbină portretul cu analiza. Astfel, cronicarii români au putut realiza uneori sondaje adânci în sufletul personalităților cunoscute.

Descrierile se remarcă prin precizie când au o sursă memorialistică.

“Există o tradiție orală bazată pe informația din familie și o tradiție folclorică, a unui trecut mai îndepărtat, o transmitere din generație în generație. Tradiția orală memorialistică are timbrul contemporanității și al autenticității, tradiția folclorică se colorează cu fantezie și se îmbracă în legendă”⁴⁴.

E mult mai grea delimitarea dintre legendă și memorii.

Cronicarii memorialiști rețin zvonurile publice; reproduc scrisori, discursuri și mai ales expresii memorabile. Scriind o operă cu dublă valoare documentară, dar și artistică, memorialiștii narează nu numai evenimente, împinși de resortul amintirii, ci explorează și viața morală, interioară a contemporanilor.

Fluxul memoriei îi face să resimtă viu impresia fizică. Valoarea artistică a cronicilor memorialistice în funcție de talentul de evocare, de imaginația creatoare a autorilor. Se întâmplă că un Neculce sau Anonimul Brîncovenesc au avut și darul

⁴³ G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, Minerva, 1972, p.15.

⁴⁴ G.G. Ursu, op.cit., p.21.

de povestitor artistic și au fost, în același timp, contemporani, martori ai evenimentelor narate.

Șerban Cioculescu, scriind despre valoarea artistică a cronicii anonime Brîncovenești, despre imaginația dramatică a autorului, notează:”Unui asemenea mare auditiv cum a fost Anonimul, nu-i sunt necesare nici prezența, nici relatarea veridică a unui martor ocular, nici reproducerea mai târzie, brodată cu amănunte. Îi e suficient un nucleu anecdotic, ca imaginația sa scenică să lucreze în voie și mîna să transcrie ceea ce îi dictează auzul.”⁴⁵

„Memorialistica, suprapusă adînc pe realitate, e viabilă pe plan artistic numai dacă reprezintă o oglindire care implică generalizarea”⁴⁶

Cronica memorialistică este prima etapă a evoluției unei anumite literaturi memorialistice, care și-a aflat în Ion Ghica una din culmile ei, de la Ion Neculce, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la E. Lovinescu și N.Iorga în prima jumătate a secolului XX. Față de istoriografia memorialistă, memorialul lui Ion Ghica e mai aproape de artă decît de document. Ion Ghica e memorialist artist, cu o „imaginație arabă”, cum spune G. Călinescu, cu o memorie vizuală și auditivă deosebit de vie.

Momentul “Junimea” și al marilor clasici a stîrnit interesul unor scriitori memorialiști. Sunt cunoscute amintirile despre “Junimea”ale lui Iacob Negruzzi, secretarul de redacție al revistei “Convorbiri literare” și ale oratorului, George Panu. Memoriile lui Iacob Negruzzi sunt mai exacte, pe cînd cele ale lui George Panu sunt mai vii. Ibrăileanu spunea că amintirile lui Iacob Negruzzi n-au solicitat fantezia, ci numai memoria scriitorului.

E. Lovinescu consideră naïve memorialele, totuși rămîn interesante amintirile lui Ioan Slavici despre Eminescu, Caragiale, Creangă, Coșbuc.

E.Lovinescu reprezintă un moment principal în evoluția memorialisticii românești, prin efortul încununat de succes de a elibera memoriile, tot mai mult, de document, pentru a le include artei. Ceea ce îl caracterizează pe Lovinescu este măiestria cu care zugrăvește portretele. Ironia, fiind un element caracteristic portretului fizic din care se detașează ce moral, sunt trăsături definitorii ale memorialisticii lovinesciene.

Un artist al memorialisticii a fost Nicolae Iorga, marele istoric înzestrat cu o memorie vastă și un rar spirit de sinteză artistică. El concepea istoria ca o reconstituire de figuri folosite cu scopul de a reînvia trecutul. A lăsat cinci volume de “Memorii”, caracterizîndu-se prin simple și scurte notații zilnice, tabloul exact al primului război, patru volume de “Oameni care au fost” și alte trei din “O viață de om, așa cum a fost”, pagini memorialistice de vădită poezie, “reînviind tehnica cronicii neculceiene, cu văietările și violențele ei biblice”, cum spune G. Călinescu.

Așadar, s-ar părea că oricui îi este dat să scrie niște memorii. Au încercat mulți, dar adevărată operă memorialistică au creat doar cei care, pe lîngă faptul că au relatat evenimente la care au fost martori oculari, au trăit cu toată ființa cele relatate.

⁴⁵ Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, 1966, p.459.

⁴⁶ G.G Ursu, *op.cit.*, p.78.

Un lucru trăit cu intensitate, sensibilizează.

Talentul cu care au fost înzestrați marii cronicari memorialiști, face posibil să trăim și să simțim și noi trecutul dureros, dar în cele din urmă glorios.

Pentru a fi integrală, cronica memorialistică trebuie să fie **artă și document, literatură și istorie, suflet și obiectivitate**. Doar prin intermediul acestor minunate file de memorialistică mai reînviem trecutul neamului românesc.

Capitolul II **Primele încercări de memorialistică în literatura română**

În istovitoarea lor muncă de a se documenta și aceasta după mărturisirea lui G. Ureche, pentru “ca să putem afla adevărul ca să nu mă aflu scriitor de cuvinte deșarte, ci de dreptate”⁴⁷, cronicarii apelează la diferite surse de informație. Pe lângă izvoarele scrise sunt valorificate bogatele tradiții istorice și unele materiale ale trecutului – toate acestea fiind exploatare cu un discernământ critic.

Cronicarii noștri, de regulă, reprezentanți marcanți ai clasei stăpînitoare, ierarhi ai bisericii și dregători înalți ai statului moldovenesc feudal, prin însăși situația lor socială sunt numai martori oculari ai evenimentelor relatate de dînșii, ci uneori chiar părtași la întîmplările consemnate fiind în vîltoarea frămîntărilor pe care le descriu în opera lor. De aici rezultă și însemnătatea pe care o capătă ca sursă de informație aducerile lor aminte.

Firul memorialistic se împletește din amintirile personale atît ale cronicarilor, cît și ale rudelor și apropiaților. Astfel cronica imprimă o mai accentuată individualitate.

Ponderea elementului memorialistic în creația cronicarilor moldoveni diferă de la caz la caz, aceasta depinzînd de intervalul care îl desparte pe autor de epoca descrisă. Spre exemplu, una este relatarea unui răstimp mai îndepărtat, să zicem, descălecarea Țării Moldovei și alta – consemnarea unor evenimente contemporane cîrturarului medieval, de pildă, domniile fanariote.

Situația socială a cronicarului este și ea definitivă în cazul dat. Una este experiența de viață a călugărului care trăiește într-o chilie retrasă, și alta va fi aceea a dregătorului înalt, aflat la cîrma țării.

Primii cronicari moldoveni – autorii “Letopisețului anonim al Moldovei” și ai celui putnean, în concordanță cu specificul vremii, își păstrează anonimatul. Cronicarii medievali nu ne comunică nici o știre despre dînșii. În schimb, promotorii cronografiei moldo-slave din cel de-al II-lea și al III-lea păttrar al secolului al XVI-lea sunt mult mai darnici la acest capitol și-și presoară narațiunea cu unele date referitoare la propria lor persoană.

Aceasta se referă la premisele muncii lor cronicărești. Chiar din primele rînduri ale operei lor, cronicarii domnești consemnează din a cui poruncă s-au apucat de truda lor pe cît de nobilă, pe atît de responsabilă. Astfel, istoriograful oficial al domnului Moldovei Petru Rareș, episcopul Romanului, **Macarie**, care descrie istoria țării de la 1504 la 1551 afirmă că a scris “nu fălindu-ne cu înflorituri ritoricești, ci împlinind porunca domnească a lui Petru cel ales, cel cumplit pentru dușmani, fiul lui Ștefan voievod cel Viteaz și a marelui său logofăt, chir Teodor. Căci au poruncit nemerniciei mele, celui mai de pe urmă dintre ieromonahi, smeritul Macarie, sa nu las ca lucrurile întîmplăte în vremile și domniile trecute și ajunse pînă la noi să fie acoperite de mormîntul uitării, ci să le trec în letopiseț

⁴⁷ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1971, p.57.

[...]”.⁴⁸ Al. Piru afirma că cronica lui Macarie are nu numai note memoriale ca letopisețul lui Ștefan cel Mare, ci un caracter memorialistic mai pronunțat. Prin 1549-1550, în timpul lui Iliăș, Macarie a fost alungat din scaunul episcopal. Ștefan Rareș, fratele lui Iliăș, îi restituie din nou acest post. “Caracterul memorialistic crește prin nota pasionat-subiectivă a celui care încearcă să creeze o imagine idilică falsă despre binefăcătorul său, Ștefan Rareș, și o altă viziune de pamflet a lui Iliăș Rareș”.⁴⁹

Așadar, prin determinarea situației sale de istoriograf domnesc, **Macarie** introduce în narațiunea sa cronicărească *primul element memorialistic*, care îi conferă o pronunțată particularitate, generată de oficialitatea misiunii primite.

Continuatorul și urmașul lui Macarie pe tărîmul cronografiei domnești moldo-slave, starețul mănăstirii Căpriană, **Eftimie**, care în calitatea lui de istoriograf oficial al lui Alexandru-vodă Lăpușneanu, relatează despre cele întâmplate în Moldova, în jurul anilor 1541-1551. Își începe letopisețul cu specificarea, cum că: “pînă aici este alcătuirea și truda preasfințitului părintelui nostru, episcopul Macarie de Roman, iar cele ce s-au întâmplat de aici înainte ni s-a dat poruncă și nouă de către binecinstitorul și viteaza mlădiță a credinței, domnul Ioan Alexandru voievod, care mi-a poruncit mie, cel din urmă dintre egumeni, Eftimie ieromonah, să le scriu pe scurt, pentru ca nici acestea în trecerea anilor, să nu fie acoperite de adîncimile uitării”.⁵⁰ Și de această dată, cronicarul numește din capul locului înalta persoană, care i-a dat însărcinarea respectivă și specifică scopul operei sale.

În sfîrșit **Azarie**, care descrie evenimentele celui de-al III-lea pătrar al veacului al XVI-lea, declară că îl urmează pe Macarie și că porcede la elaborarea letopisețului “spre a împlini porunca domnească, adică a lui Petru al doilea... cu voia și binecuvîntarea preasfințitului metropolit chir Anastasie și cu mijlocirea marelui logofăt Ioan Golăi.”⁵¹

Din cele mai sus rezultă că primele date referitoare la propria lor persoană, cronicarii ni le comunică în legătură cu determinarea măgulitorului pentru ei statut de istoriografi oficiali și cu sublinierea enormei răspunderi a misiunii, pe care le-au încredințat-o voievozii. Unii dintre autorii letopisețelor moldo-slave, în calitatea lor de contemporani, martori oculari stăruie și asupra faptelor care i-au marcat și pe dînșii în cursul zbuciumărilor prin care trecea Moldova în acele vremuri.

Episcopul-cronicar Macarie, oscilează în astfel de date autobiografice. La relatarea evenimentelor survenite în 1531, Macarie consemnează următoarele: “fiind dară aici cursul narațiunii, amintesc că în cursul aceluiași an roata bisericească, învîrtindu-se de la unii la alții, ajunsu-m-au și pe mine, smeritul, înălțîndu-se sus și mă așeză în scaunul episcopal al Țării de Jos la 23 aprilie”. Încăunarea lui în episcopia Romanului îi produce o mare bucurie pe care ne-o mărturisește în cronica sa. Și durerile sorții de mai tîrziu nu le va trece sub tăcere. “Descriind domnia lui Iliăș Rareș și biciuindu-l pe voievodul turcit, cronicarul nu se îndură, să nu se plîngă de propriile-i suferințe, cauzate de destituirea lui din

⁴⁸ G.Dodiță, Literatura Română Veche, Vol.I, Chișinău, 2000, p.101.

⁴⁹ G.G.Ursu, op.cit., p.26.

⁵⁰ G.Dodiță, op.cit., p.121.

⁵¹ G.Dodiță, op.cit., p.134.

episcopia Țării de Jos. Cronicarul notează cu satisfacție că „ochiul dreptății nu le-a trecut cu vederea, dar le-a văzut drept”. În fine, el mărturisește că “durerea sufletului” îl silește să vorbească despre cele ce i-au căzut pe cap”.⁵²

Eftimie și Azarie nu ne-au comunicat nimic suplimentar la cele spuse de dînșii referitor la însărcinările primite. “Locul modest, pe care cronicarii domnești îl acordă propriei lor persoane în paginile letopisețului, ieșite de sub pana lor, se explică nu numai prin cuvenita smerenie monahală, dar și prin faptul că însăși situația lor de clerici într-o măsură mai mare sau mai mică îi ținea departe de vîltoarea evenimentelor politice, singurele vrednice de consemnare cronicărească, potrivit cerințelor istoriografiei feudale”.⁵³

Alta este situația cu cronicarii-boieri, care ocupau cele mai înalte trepte ale ierarhiei feudale. Ținînd în mîinile lor frînele puterii, se aflau însuși în miezul evenimentelor politice, descrise de ei cu un talent deosebit. Ei aveau deseori apariții hotărîtoare în peripețiile istoriei militar-politice a Moldovei feudale. Astfel ei nici nu doreau să treacă sub tăcere participarea lor la evenimentele respective.

De aici și filonul acela memorialistic, care constituie una dintre particularitățile definitorii ale operei marelui logofăt, **Miron Costin** și marelui vornic, **Ion Neculce**.

E. Russev consideră că moartea prematură l-a lipsit pe cronicarul **Grigore Ureche** de posibilitatea de a-și aduce narațiunea pînă în zilele sale și să descrie evenimentele la care participase în mod firesc. Din acest motiv, opera sa nu conține elemente memorialistice, excepție făcînd predoslovia și aprecierile, pe care G.Ureche le dă situației social-politice a Moldovei din perioada sa. Însă toate acestea nu se raportă direct la memorialistică.

Miron Costin, fiind martor al multor evenimente descrise de el, își expune în letopiseț propriile impresii, amintiri, cugetări. Gama elementului memorialistic ale creației sale este destul de largă – de la consemnarea fugară a unui fapt răzleț, pînă la ample descrieri ale unor întîmplări ce se desfășoară nu numai în prezența, dar și cu participarea lui. Astfel, Miron Costin devine un erou al narațiunii sale cronicărești. Spre exemplu, relatînd despre evenimentele ce-au survenit în 1633, cronicarul notează în fugă de condei că „dintr-acesta an sint începute și dzilele vieții mele”.⁵⁴

Tot așa de fugară este consemnată și slujba-i la curtea regală polonă – “dvorean la craiul de la Berestrecico din 1651”.⁵⁵ Fie ele cît de fugare, aceste consemnări sunt foarte importante pentru reconstituirea unor episoade din viața conicarului.

În viziunea lui G.G.Ursu “primul mare cronicar memorialist în limba română este învățatul Miron Costin, a cărui erudiție e pusă pe primul plan adeseori, deși nu trebuie neglijate deloc calitățile sale literare deosebite.”⁵⁶ zvorul principal al operei lui Miron Costin rămîne amintirea și informația orală.

⁵² De la cronografie la literatura modernă, Chișinău, Stiința, 1974, p.6.

⁵³ Ibidem, p.7.

⁵⁴ Miron Costin, Letopisețul Țării Moldove de la Aaron-vodă încoace, Chișinău, 1972, p.145.

⁵⁵ Miron Costin, op.cit., p.153.

⁵⁶ G.G.Ursu, op.cit., p.33.

“Cronica lui, ca mai târziu cea a lui Ion Neculce, nefiind ficțiune literară, nu este nici istorie propriu-zisă, ci memorii în care, la diferite nivele, mod de expunere, procedee literare, mijloace stilistice, limbă etc. – nota literară devine adeseori atât de puternică, încât aspectul de istorie aproape că se anulează”.⁵⁷

Ajungând cu narațiunea lui cronicărească la evenimentele din anul 1653, Miron Costin face o semnificativă digresiune în ce privește verosimilitatea informației, care ne provine pe calea simțurilor: “Den cinci simțiri ce are omul, anume vederea, mirosul, gustul și pipăitul, mai adevărată de toate simțiri ieste vederea. Că pren *audzu*, câte aude omul, nu să poate aședza deplin gândul, este așa ce să aude, au nu este căci nu toate sîntu adevărate, câte vin pren audzul nostru. Așa și *mirosul* de multe ori înșală, fiindcu multe mirodenii dentîiu grele, iară apoi mare și iscusit miros făcu. *Gustul* încă este așa, că multe ne paru că sântu dulci, apoi simțimu amărăciune și împotrivă, multe amare că sîntu ne păru și sîntu dulci. *Pipăitul*, iară și multe pipăim în chip de une și sîntu altele și nu le putem a le cunoaște cu singur pipăitul, fără vedere. Iară *vederea* singură den toate așadză în-adevăr gândul nostru și ce să vede cu ochii nu încape să hie îndoială în cunoștință.”⁵⁸

Imediat după aceste considerente gnoseologice, inspirate de teoria cunoașterii a filosofului antic Aristotel, cronicarul își justifică teoria: “Așa și noao, iubite cetitorule, cu multu mai pre lesne a ne scrie de aceste vremi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri.”⁵⁹ Față de obiectivitatea faptelor auzite de la alții, cronicarul afirmă că: “nu toate sînt adevărate cite vin pren audzul nostru”. Totuși el utilizează pe larg informațiile interne, știrile auzite de la tatăl său, postelnicul Iancu Costin.

Anume cu relatarea evenimentelor din anul 1653 încep consemnările memorialistice propriu-zise ale lui Miron Costin. În “Predoslovie, adecă voroavă către cititorul”, Miron Costin explica, venind cu noi argumente, necesitatea cronicii memorialistice, întrucît: “letopiseșele cele streine lucrurile numai ce-s mai însemnate, cum sîntu războaiele, schimbările, scriu a țărilor megiiase, iară cele să lucreadză în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris”.

Toate episoadele la care participase, sunt conturate de către Miron Costin prin câteva creionări măiestrite, care îi permit cititorului nu numai să-și închipuie situația respectivă, dar să-i și cunoască mai în de-aproape pe eroii întâmplărilor descrise.

Creionările alternează în opera lui cu vaste tablouri epice, plămădite sub impresia celor văzute și trăite de cronicar. Spre exemplu, invazia lăcustelor în Podolia, în vara anului 1647 este descrisă cu multă măiestrie de către Miron Costin. El recurge la compararea plastică a lăcustelor cu nourul, cu valul de ceață. Cu lux de amănunte descrie “pe viu” comportarea acestor insecte, cu durere conesemnînd nefastele consecințe ale acestei invazii, de pe urma căreia: “nici frunze, nici pai, ori de iarbă, ori de sămănătură rămînea”.⁶⁰ Atît de puternică fusese impresia produsă de această calamitate, încît și după trecerea timpului, amintirea

⁵⁷ E. Puiu, *Viața și opera lui Miron Costin*, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p.106.

⁵⁸ Miron Costin, *op.cit.*, p.187-188.

⁵⁹ *Ibidem*, p.188.

⁶⁰ *Ibidem*, p.216.

cronicarului nu și-a pierdut din prospețime, ceea ce i-a și permis să reînvie pregnant jalnicul tablou.

Diplomat iscusit și oștean dîrz, Miron Costin avusese deseori prilejul de a se afla în centrul multor acțiuni politico-militare, pe care ulterior le redă în deplină cunoștință de cauză în calitatea lui de martor ocular și părtaș la cele întîmplute. Miron Costin apelează la propriile sale impresii, valorificîndu-și amintirile nu numai în letopiseț, dar și în alte opera.

De la N. Cartoian și P.P. Panaitescu la G.G. Ursu s-a statornicit obiceiul de a-l considera pe Miron Costin primul nostrum memorialist. N. Manolescu în “Istoria critică a literaturii române” neagă faptul că opera cărturarului ar avea caracter memorialist.

N. Manolescu afirmă că: “Părerea opusă vine de la autoarea unui mic și inteligent studiu, care avansează teza că letopisețul ar fi “un abecedar al logicii istorice”, o scriere deci, eminentamente abstractă, care nu conține oameni vii ori scene de viață, ci doar ilustrează tipuri și situații universale. Dacă e așa, atunci nu poate fi vorba de memorialistică și ar trebui să avem răbdare pînă la Neculce și la Radu Popescu.”⁶¹ Criticul respective afirmă că nu este suficient să se inventarieze evenimentele la care cronicarul a participat ca să scoatem de aici concluzia că el s-a comportat față de ele ca un memorialist. În concepția lui, Miron Costin rămîne un “istoriograf destul de plat”. Pentru a-și susține teza, N.Manolescu vine cu argumente cum că s-ar fi așteptat ca, spre exemplu, campania turcească din Ardeal, cînd domn în Moldova era Ghica, și la care Miron Costin a luat parte de la început pînă la sfîrșit, să fie relatată cu lux de amănunte, cu observații directe și pe un ton personal. Dar paragraful este succinct, “fără nerv”, de parcă Miron Costin nu participase la acest eveniment. “Ca să fi scris memorialistică, îi era necesară lui Costin intuiția unui procedeu literar care n-avea nici un precedent în proza noastră și care era destul de puțin frecvent la istoricii latini sau polonezi cunoscuți lui. Autorul letopisețului se mișcă într-o tradiție pur istoriografică”.⁶²

Totuși, N.Manolescu susține că deși Miron Costin nu a reușit să modifice “unealta istoricului cu aceea a memorialisticului”, cronicarul a fost aproape “de a-i pătrunde importanța”. Vorbind despre episodul lăcustelor, despre tonul personal al descrierii respective, N.Manolescu afirmă că acesta este “aproape unicul exemplu clar din tot letopisețul” și nu ar fi corect să întemeiem pe el “un prestigiu de memorialist”.

Noi aderăm la opinia celor care îl consideră pe Miron Costin măcar parțial, memorialist. Doar opera cronicarului-artist dovedește cu prisosință că au fost valorificate din plin propriile amintiri și impresii, ceea ce îi conferă letopisețului său nuanță memorialistică.

P.P.Panaitescu afirma cu drept cuvînt că “această cronică poate fi socotită ca un memorial al lui și al altor contemporani”.⁶³

⁶¹ N.Manolescu, Istoria critică a literaturii române, București, Ed. Fundației Culturale române, 1997, p.67.

⁶² N.Manolescu, op.cit., p.68.

⁶³ Vezi: Miron Costin, Opere, ediție critică de P.P.Panaitescu, București, 1958, p.356.